

vélyes, Solt, Szöllös, Mágocs, Kélibec, Veresegyház, Barc és Leng, 1631.

Gyula vára nagy jelentőségét a XVI. század közepén érte el, mikor a török had terjeszkedésének, mint e vidék egyetlen nagyobb erőssége, útját állotta. Ferdinánd király ekkor 1552 megvette a természettől is jól megerősített helyet, mely akkor még a Sarkadi tó szélére is esett, s Mágocsi Gáspárt, halárunk egyik földesurát, tette kapitányává, kit azonban fizetni nem tudott, miért is a déli hét vármegyének, köztük Csanádnak és Csongrádnak, adóját és dézmáját engedte át a várnak 1554., melyet tehát a vár tisztjei róttak ki és hajtottak be halárunkban is, de egyes tisztek maguk számára is több-kevesebb birtokot foglaltak el, s ily módon, mivel e vidéken a török miatt minden megyei és földesuri hatóság megszűnt, lovascsapataik és tiszteik útján a királyi és földesuri jogokat ott csaknem kizárólag gyakorolták. Pár évtizedig tartott ez az állapot, midőn 1566. a török a várat elfoglalta, jobban megerősítette s nagyobb őrséggel látta el, mitől fogva aztán eleink a porta számára adóztak Gyulára, míg nem a császáriak visszafoglalták ezt is 1694., a mikor hatalma alól végleg kiszabadultunk. — **Gyulay László** birtokai Körtvélyes, Dóc, Szer, Bökény s több helyek e vidéken, melyeket Dóczi Jánosnak adott el 1511.¹

Hagymási (Beregszói) család. Régebben bírta a solymosi és lippai uradalmakat, később Csanádban és Temesben is több helyet. Miklós idővel szörényi bán, Dóci Péter egyik veje, Vásárhely földesura: mint ilyen, Losonczy Zsigmonddal egyetértve, Pestyéni Gergely szentkirályi jószágára tört s onnét több mint 30 db ökröt elhajtott.² 1516. Legkitünőbb tagja, Kristóf, Erdélyben szerzett nagy uradalmakat, hol János-Zsigmond halála után a trónjelöltségig vitte. † 1577., mikor is javait Boeszkai István kapta. — **Halomi Blaskó** Albert, I. Blaskó. — **Haniki** Sándor nádori főjegyző, birtokai a Kakas-féle javak s ezek közt Szentkirály 1455. Testvére Zsófia, Kakas Pálné volt. — **Haropkői Bothos**, I. Bothos. — **Harangi** Gáspár, bírt M.-Fecskésen 1561. — **Harsányi** György eladta Fecskést, Csomorkányt, Veresegyházát a vásárhelyieknek 1682. 1685., mi ellen a Csanádnövéreik óvá t tettek. — **Hasznosi** (Ayduara) család, mely nádort is adott (1321.) az országnak. Péter és Miklós bírta Gorzsát és Batidát a XIV.

¹ Pozs. kápt. Itra, Proth. III. i. e. Proth. Budense, fol. 415.

² Orsz. Itr. Dipl. Itr. 22723. sz.

században. — **Hatvani András**, Szendrővár kapitánya, birta Soltot 1656–1663 1685. De már előbb elfoglalta azt, a mint hogy reá már 1655-ben nádori adománylevelet is kapott.

Héderváry nemzetség, Géza vezér korában Németországból költözött be hazánkba, melynek sok kitűnő fiat szolgáltattott, kik közül nádor, országbíró, vajda s püspök nem egy volt. Tagjai már 1396-ban birták városunkat (l. e mű II 456.) és tartozékait. Rokonai voltak a Szekcesei Herceg-ek, kik idővel (1446.) ezek egynémelyikéért, t. i. Sámson, Tarján, Tompa, Tótkutas, Szent Mihály-utcája, Lőrinc nádor ellen, — ki Zsigmond, Albert, I. Ulászló és V. László királyaink alatt igen nagy szerepet játszott hazánk történetében, — pert indítottak. Birtokaik között különösen megemlítettnek még Hód és Csomorkány is, 1437. Lőrinc fiai, Imre macsói bán és Miklós győrmegyei főispán 1464. új adománylevelet kaptak itteni uradalmakra is. A család rokon még a Szentgyörgyi és Bazini gróf, a Kakas, Gössingi (Németujvári) családokkal is. Többi birtokai Arad, Baranya, Békés, Csanád, Győr, Komárom, Pilis, Somogy, Valkó stb. megyékben feküdtek. A nemzetség a XVII század végén teljesen kihalt s a most is élő Khuen-Héderváry grófok, Viczai és Hédervári gróf Viczay Héder sarjai s Héderváry előnevöket királyi engedély mellett csak 1874. óta cserélték fel a Bélási helyett.

Hegyesi, valószínűen hevesmegyei birtokos család¹ János azonban az erdélyi fejedelmek alatt szolgált s így kapott jogot városunkhoz, mi ellen III. Ferdinánd tiltakozott az erdélyi fejedelemhez írott levelében 1656. okt. 20., mely szerint t. i. a király hivei, »a nagyságos Bercesényi Miklós és Imre, panaszt emeltek előtte a miatt, hogy a boldogult emlékű Rákóczy György az ő Vásárhely nevű s régtől fogva őket illető birtokuk egy részét, mint mondják, egyoldalú értesítés következtében, a maga szolgájának, néhai Hegyessy Jánosnak és örököseinek ajándékozta, a mely részirtokot néhai Hegyessy János özvegye erős akosan eltulajdonítani s maga számára visszatartani törekszik... Minthogy a mi birodalmunkban tett e féle adományozások a mi magyar szent koronánk jogaira nézve sérelmesek«, felkéri a fejedelmet, hogy nevezett özvegyet és ennek utódait »az ilyen erőszakos birtoklástól tiltsa el.« stb.²

¹ Csánki, M. orsz. tört. földrajza I. 79.

² Orsz. ltr. kanc. ir. no. 337. 342.

A linci béke az idegen területen tett adományozások érvényét csak arra az esetre szorította, hogy ha az illető birtokot a fejedelem élete hosszáig engedte át, másfelől határunk már régóta a fejedelemség alá is tartozott. II. Rákóczy György a kérdést perre bocsáttatni rendelte.¹ A Hegyesiek még 10 év múlva is fenntartották jogukat városunkhoz. János Zaránd megyében is kapott két pusztát 1643-ban. Utódai Erdélyben honosodtak meg és terjedtek el.

Hercegh (Szeksei) család. A Héderváryval ugyanazon egy közös törzsből eredt, mi okból birtokaik is egy részben közösek voltak, melyek egyébként Arad, Baranya, Békés, Bodrog, Csanád, Sáros, Somogy, Sopron, Tolna, Zala és Valkó megyékben terültek el. Rokon még a Némel-ujváry, Tamássy, Moys nádor, Bothos, Perényi stb. családokkal is. A családtagok nagyobb méltóságokra is eljutottak. Így Henrik, a család alapítója, királyi tárnokmester s Tórország bánja volt 1278—1309, ki a Moys nádor leányát bírta nőül. János erdélyi vajda (1398.), Rafael bosnyák püspök, ki testvéreivel Pállal és Fileppel, a határunkbeli helyekre a Héderváryakkal megegyezett 1437, s ezeket (Sz-Mihály-utcája, Csomorkány, Tótkutas) tényleg birták is. Később hamis oklevelet készítettett Hunyady János kárára Hód és Vásárhely eltulajdonítása végett is, mint ezt fentebb (II. 132. 3. 5. 140-2.) elöadtuk, mivel azonban kudarcot vallott 1455. A Hunyadyak Rafaelt és Pált továbbra is megtartották jóindulatukban, s a kormányzó amazt kalocsai érseknek nevezte ki. Különben ő egyike volt azoknak, kik rábeszélést I. Ulászló királyt a törökkel kötött béke megszegésére s maga is részt vett a várnai szerencsétlen csatában. Pál Mátyás király mellett kezeséget vállalt az adóztatás tárgyában. Felesége a maga Arad és csanádmegyei javait szintén Hunyadi Jánosnak adta el 1453. De ennek halála előtti évben 1455. a csanádmegyei birtokokat újra megkapta. Egyébként ez időtájon a Héderváryakkal és másokkal sokat pereltek, épügy, mint nagyatyjuk és unokaöcscse, mindkettő Péter 1328. és 1446., kik szintén a Héderváryakat és főleg az egyháziak javadalmát háborgatták. Utóbbik II. Ulászló király követe 1494-5. Ferenc még tagja volt a rákosi nevezetes hongyülésnek, 1505.; azután pedig a családnak lassanként magva szakadt, mert pár évtizeddel később már alig akadunk egyik-másik nyomára. Miklós 1531-ben Ferdinánd pártján volt. Mátyásné

¹ V. ö. Thaly, Bercsényi I. 231-3.

Csomorkány, Sámson és Tótkutas után a leánynegyedet követte magának 1539.¹

Hódmezővásárhely város. Kardos A. főbírája által magának megvásárolta Szentkirályt 1639. és zálogba vette Férgedet a Keresszegi Kisektől, majd Mártélyt egyebektől. Fecskést Csomorkányt, Veresegyházát Harsányi Györgytől 1682. 1782. 1685. s ezen kívül több pusztát birt százados szokás jogán (XVI.—XVII. századok.)

Horvat (Gáji) Gergely diósgyőri kapitány, majd Mátyás király udvari tisztje és budai várnagya, valószínűen horvátországi eredetű, hol Gáj fekszik. A király többször élt szolgálatával. Így megbizta azzal is, hogy Dénes esztergomi érsek zsarolásai ellen védje meg a pozsonyiakat.² Többi viselt dolgait fentebb elöadtuk. (E mű II. 163 67.) A király kegyéből bírta Vásárhelyt és Szent-Albertet 1464.

A **Hunyadyak.** A család páratlan fényé, gazdagságát s hirnevét János (1386—1456.), a törökverő hős és országkormányzó; szerezte meg, ki igénytelen neimesi rangból és szegénységből kiemelkedve az ország legfőbb méltóságait (mint szörényi bán, erdélyi vajda, temesi gróf, belgrádi kapitány, főhadvezér, országkormányzó) s legnagyobb és legszámosabb uradalmait nyerte el. Utóbbiak az ország több mint fele részén áthúzódtak Besztercétől Pestig s Zempléntől Krassóig s magokba foglalták a besztercei, hunyadi, Arad, Zaránd, Békés, Csongrád, Csanád, Zemplén, Szabolcs, Borsod, K.-Szolnok, Szatmár, Bihar, Temes és Torontál megyei ropant területeket. Birta Debrecent, Görgényt, Dévát, Kecskeméte, Csongrádot, Gyulát, Szegedet, Hódmezővásárhelyt, Világost, Temesvárt rengeteg tartozékaikkal együtt, úgy, hogy e határtalan uradalmak nem ok nélkül kéltették fel sokak figyelmét és irigységét, bár minden helyes ok nélkül, mert ő vagyonát igaz uton szerezte, — hogy a kapzsiság és lelkiismeretlenség távol állott tőle, épen a vásárhelyiekkel szemben mutatta meg — s azok jövedelmét legnagyobb részben a haza védelmére fordította, annyira, hogy egymaga nagyobb sereget állított ki a harcra, mint az ország többi főurai együttvéve. Előkelő rokonai, a később fel-

¹ A családra nézve századok 1868. 463. 1885. 153. gr. Teleky: Hunyadiak kora II. 169. — III. 157. IV. 160. — Fejér Cod. Dipl. IX. III. 151. IX. IV. 153 — Orsz. Itr. Dipl. Itr. 1816. Zichy Okm. t II. 376. 336. 14942. Sz. III. 203. 286. Engel: Gesch. d. Ung. Ung. Reichs. I. Kincstári Számadás 1494. 5-ről Cod. Dipl. Patrius V. 124. 219. Nagy Iván: Magy. orsz. Col. IV. 96. és Budai: Polg. Lex. II. 204 G. III. 52. 67. Utóbbiak a család kihalását 1464-re teszi. stb.

² Nagy I. M. orsz. csal. V. 145.

emelkedett Oláh Miklós esztergomi érseken kívül, a ki testvérhugának fia volt, nem léteztek. Városunk határa melyet Zsigmond király adományából birt, az ő földesuraságában érte el legnagyobb kiterjedését, mint egy ropant uradalom központja. E munka során (II. 140—158 és az egyes falvak történeténél) tüzetesen láttuk uradalmi jogainak történetét, mint igtatták be ismételt ízben 1448., 1450. Vásárhely és tartozékainak birtokába s melyek voltak ezek? mint kapta vissza ez uradalmait a Hercegek okmányhamisítása ellenére 1456.? mint birta Abrányt 1456., Apácaegyházát 143.-55., Csomorkányt 1456., Derekegyházát 1456., Fecskést 1456., Férgedet 1450., Gellértegyházát 1456., Hódot 1450., Kópáncsot 1450., Libecet 1435., Ördögögyházát 1456., Ráróst 1456., Szöllőst 1456., Szilasegyházát 1456., Sámsont 1455., Tárkányt 1456., Tarjánt 1450., Tompát 1436., Tótkutast 1450. és Varjast 1456.? Birtokait halálával édes anyjára és fiára, Mátyásra, hagyta. Mátyás,

178. sz. A Hunyady család cimere.¹

a nagy király, családi birtokait nem szaporította, hanem inkább elosztogatta. Így adományozta Szentkirályt Szentiványi Mihálynak 1460., Vásárhelyt és Szentalbertet gáji Horvát Gergelynek 1462, ki előzetesen nálunk birtokos társa volt, Veresegeyházát a Kállaiaknak 1463., Csomorkányt és Sámsont a Jaksicsoknak 1464., Sóstóegyházát Bizerei Jánosnak, Tercsi Lászlónak, Tatár Jánosnak és Varjas Jánosnak 1466., Apácakutát Bizerei és Varjas Jánosnak 1466., — ki pár évvel később Bagd, Fecskés, Földvár és Varjas eladományozásától intette a királyt 1468., Csomorkányt, Derekegyházat, Pereskutast és a hozzátartozó falvakat, Mágocsot Körtvélyest és Korhányt Guthy Ország Mihálynak és Ongor Jánosnak 1471., Gellértegyházát ugyan ezeknek 1475, habár Derekegyház elidegenítés ellen a Forgácsok, Gesztiek és Macedóniak tiltakoztak 1472, Szilasegyházát pedig a már említett Varjas Jánosnak 1476. — legnagyobb részt az országnak tett szolgálatokat jutalmazva azokkal. De nem feled-

¹ Siebmacher, Nagy Iv., Csörgheo után.

kezelt meg édes anyjáról. Szilágyi Erzsébetről s természetes fiáról, Korvin Jánosról sem, kiről még bőkezűbben gondoskodott — leginkább békésmegyei uradalmi által, hol a királynak még nagyobb terjedelmű javai feküdtek. Ambár a királyt buzgalma néha elragadta annyira, hogy anyja szükségét látta annak is, hogy — uradalmi tisztjei Varjas János és Czira Benedek után — fiát óvja az ő Arad, Csanád és Békés megyei birtokainak, ezek közt Csomorkány, Fecske, Sámson, Kutas elidegenítésétől 1463.¹ Hasonlókép tiltakoztak Mátyás ellen a Szeri Póság itteni birtokaik elajándékozása tárgyában,² mely óvás-tételeknek azonban a korlátlan és vasakaratu uralkodóra ugyszólva semmi hatása sem volt. — **Hügyei Bakonyi Péter**, I. Bakonyi alatt. — **Ilosvayné**, I. Mocsári család.

A **Kakas** (Gyáli) család eredetét és rokonságát fentebb (II. 116—118., 419—427.) adtuk elő, mely alkalommal a nemzedékrendet is közöltük. István és Barnabás 1361., Jakab 1365., és Pál 1456., 1450. (1454-ben már nem él) Szentkirályon birtak. A család többi birtokai (Eső, Gyál) Pestmegyében terültek el. Pál maga, mint láttuk, Szentkirályon lakott s javait, köztük Szentkirályt, miután fiai, János és Gáspár elhaltak, Hániky Jánosra és Sáry Péterre hagyta, kik a Kenderesiekkal együtt a rokonsághoz tartoztak. Az ebből keletkezett nagy pert Szilágyi Mihály országkormányzó ítélete fejezte be 1465-ben.³ Egyidejűleg e nevét több család is viselte, melyek a Gyáliakkal rokonságban nem állottak s a Kaplyon, Héder, Rátót, Németujvári stb. nemzetségekhez tartoztak.

A **Kalán** nemzetség Ondtól, a honfoglaló hét vezér egyikétől, eredt, e vidék legelső ősfoglalója s birtokosa, melynek itteni tulajdonjogát a legrégebb, 1135-ki, oklevél igazolja. Ez Szeri Nána püspökről szól. A családból még két Nána származott, az egyik, Pósa apja, † 1255. előtt, a másikat, ugyan azon Pósa fiát, 1244—1266. közt említik, kinek felesége a Moys nádor leánya volt, a mint ezt fentebb (II. 61-9.) tüzetesen előadtuk.⁴ Rokonságban állott a Héder és Csanád nemzetségekkel is. Többi birtokai Baranya, Pest, Csongrád, Esztergom, Szabolcs stb. megyékben feküdtek. Az utóbbik Nána birtokai voltak határunkban: Legen,

¹ Orsz. Itr. Dipl. Itr. 15862. sz.

² U. o. 17282. sz.

³ A periratok a gróf Károlyi nemzetség bp. Itrában.

⁴ Nánáról többet századok 1891. 391. 403. Wertner i. m. II. 84. Fejér Cod. Dipl. IV. II. 24. 377. 522. Váradi registr. C. §.)

Kalángyűrűse, Turda, Kera, Gurg, Soud, Visarahely, Gurtuelusi, Pispuki (1266. előtt), melyeket a Nyulszigeti apácáknak ajándékozott.¹

A **Kállay** (Nagykállai) család, az ország legrégebbi családainak egyike, mely a szabolcsmegyei Nagykállóról, ősi birtokáról, nevezte magát. Tagjai közt sokan szereztek előkelő rokonságokat s érdemeket a haza iránt. Pál palotamester rokonai Mátyás király táborában harcoltak s tőle kapták Mezőtur felét és Kaszapereget — Veregyháza felével együtt 1465-ben.² A család ref. vallását Miklós változtatta meg 1670., a ki katholizált. Birtokai Heves, Szabolcs, Csanád és Szatmár megyékben feküdtek: A család, annak dacára, hogy sok benne a belső házasság és a nőtlen tag, napjainkban is igen népes. Nevezetesebb tagjai újabb korban Ferenc (szül. 1790.) nagy munkásságu akadémikus és kitűnő író, Ödön 1815-73., 1848-as honvédőrnagy és forradalmi kormánybiztos, Benjámin közös pénzügyminiszter, Bosznia ujjászervezője és leirója 1839-1903., Albert (szül. 1813.) Hmvasárhely és Szeged jó emlékü főispánja 1886—1898. — **Kalmán** család. László birta Batidát 1472., Kristóf Batidát és Gorzsát 1561. — **Kamarás** Jánosné, I. Parlagi-család. — **Kamocsay** György, birta Körtvélyest 1561. — **Kamorjai Vitéz** család, birta Mágocsot a XV. század végén. — **Kapolnay** család, Jakab s fiai, Miklós és Sebestyén, bírták Kápolnát s később Szentkirályt 1468.³ Hogy mennyiben állottak velök rokonságban György, János és István, kiknek János király a hűtlenségbe esett Kasztellánfi körösmegyei javait ajándékozta 1529.⁴ nem tudhatjuk. Ezeken kívül voltak Gellénfalvi és Ujlaki Kápolnayak is s laktak a XV. században Abauj, Borsod és Pest megyékben. — **Karácsonyi** János, birtoka R.-Kopáncs 1490. — **Kardos** család, Régebben is sok családot hítottak így, melyek (Bélmegyeri, Buzitai, Szentkirályi, Geleji melléknevűek) a XV. században Békés, Abauj, Borsod s Középszolnok megyékben⁵ bírtak, de akkor és később a hon más vidékein is találtattak. András városunk főbírája és egyik előkelő gazdája esküdt társaival együtt a város részére örökáron megvette Szentkirályt az

¹ L. tov. Pósa cs. (Nána szó lehet Anania rövidítése, melyet a váradi regestrum szerint többen viseltek, de eredetét vehette a szlávból is, melyben az nenét, anyát jelent.)

² Borovszky i. m. II. 626.

³ Orsz. Itr. Dipl. Itr. 16734. sz.

⁴ Orsz. Itr. N. R. A. 29. 71. sz.

⁵ Gsánky, Magy. orsz. tört. földr. I. 659. 227, 187. 573.

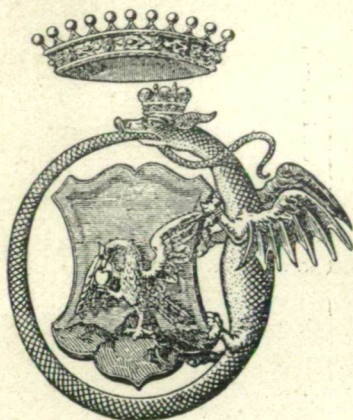
I. József 1768-1803.
ht. gr. Wartenberg Erzséb.

(Lásd az előző táblán)

Mária ht. gr. Kőnigsegg. Nejei: gr. Dillon Gy., Eszterházi F., Orci M.	I. István 1797-1881.	Lajos 1799-1863. ht. gr. Kaunitz Ferd.	Franciska gr. Sztárainé	I. György 1802-77. ht. Zichi Karolina	Iózsza gr. Trautnansdorfné
Ede 1821-79. ht. gr. Korniss Klára.	Geraldine gr. Pálfiné.	II. Sándor 1831-1906. ht. gr. Korniss Klára.	V. László 1821-52. cs. k. ezr. sorhajó kap.	Alajos 1825-89. ht. Erdődi Franc.	
Györgyike 1852-78. gr. Károlyi Gyula.	VI. László sz. 1859. orsz. gy. képvis.	Lajos 1872— Zsófia 1875—			
I. Gyula 1837-90. ht. gr. Károlyi Györgyike és gr. Pálfi Geraldine.	Viktor 1839-88. ht. b. Orci Irma.	Gábor 1841-77. ht. Major Amália.	Tibor 1843— ht. Degenfeld-Emma.	II. István gr. Csekonic Marg.	Pálma gr. Dessewfiné.
	Klára gr. Zselénszkiné	Györgyike b. Piretné	Margit gr. Zayné.	György 1871— Melinda 1872.	
Erzsébet 1872—	V. Mihály 1875— Zsuzsa 1882.	Julia 1883.	II. József 1884.	Geraldine 1886—	Gabriella gr. Almásiné
			II. Gyula 1871— Imre 1873—	II. Ferenc 1875—	II. Antal 1877— ¹

¹ Géresi és Éble műveik után.

III. Mihály kir. asztalnok, szatmári főispán, csupán neje útján növelte a birtokokat valamivel, de családjának azzal, hogy báróságra emelték (1609.), Bethlen Gábor fejedelemnek pedig sógora lett, rangot és befolyást szerzett. IV. László, szintén szatmári főispán, egyik fiát a kuruc, másikat a török elleni harcban veszíté el, kir. főkomornok, Felsőmagyarország kir. táblabírája s kir. biztos a 1681-iki orsz. gyűlésen, ősi birtokait a csengeri, lápispataki, füzesi stb. uradalmakkal (22 helyen) gyarapította és hagyta fiára, I. Sándorra, ki mint szatmári főispán

179 A gr. Károlyi címer.

1697. és 1703-ban a fölkelt földmives nép csapatait szétverte, de miután Bécsben nem méltányolták, maga is Rákóczinak pártjára állott (1703.), ki őt vezérré tette. Mint ilyen városunkat a forradalom dulásai közt megoltalmazta s Romhánynál a császáriakat megverte. — A forradalom ügyeinek rosszra fordultával Rákóczi a béke megkötésével biztatott meg, melyet ő hazája hasznára ugyan, de, mint az újabb kutatások¹ kétségtelenül földerítették, nem épen önzetlenül, foganatosított is. Nagy érdemei vannak az ország közigazgatási újjászervezésében, de a rác határőrvidék alakítása tervének készítésébe is befolyt (1697.) s elnyerte a polgári és katonai legnagyobb kitüntetések és rangokat s mint főhadvezér (tábornagy) halt meg. Nem kisebb sikerrel működött a birtokszerzés terén is, mert jószágai számát több mint 140-el szaporította,

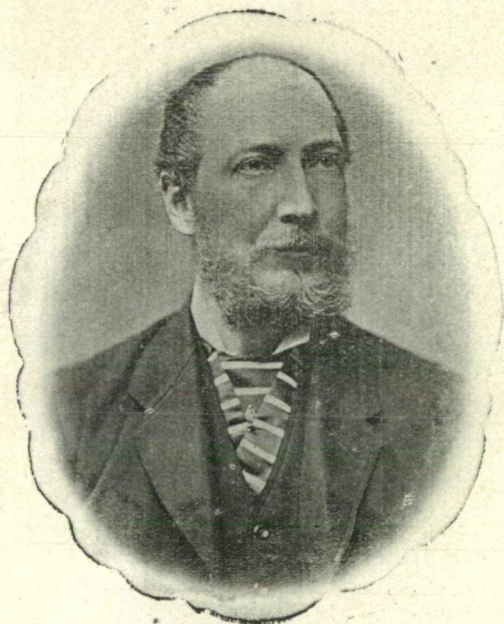
¹ Főleg Horánszky L., Bacsányi és kora.

melyek közé a csongrád-vásárhelyi, erdődi, bélteki, surány-megyeri, huszti, avassági stb. uradalmak is tartoznak. Különben az Alföldön régebb idő óta birtokos volt. Felesége után is sok birtokkal gazdagodott a család, (23 helység, Salánk, Kenderes, Gyál stb.). Városunk neki köszönheti határa megnagyobbodását, melynek népe iránt mindenkor atyai indulatot tanusított. Hasonlót mondhatunk fiáról, I. Ferencről, ki apjának főispánságát, magas katonai rangjait irántunk való jóindulatával együtt örökölte. Mint amaz, ez is buzgó pártfogója volt az egyházaknak, még a protestánsoknak is. Nyiregyházát evangélikusokkal telepítette újra, miért sógorától, az egri pü pöktől, sok bosszuságot kellett kiállania. Könyvnyomdát állított N.-Károlyban, a családi vagyont szintén igen nagy mérvben (Ecsed, Lugas, Nyirbátor, Szaniszló stb. összesen mintegy 106 hely) gyarapította. Fia, I. Antál a katonai tényleges szolgálatnak, valamint a közmívelődési és honvédelmi céloknak még több időt, fáradságot és költséget szentelt, miért őt is a legfőbb katonai, polgári és udvari méltóságokkal halmozták el. Ősi birtokait az atyja és nagyatyja által hagyott tétemes adósságok kifizetésével és felesége, Harruckern Józsa révén gyarapította, mely uton Szentest, Orosházát, Csabát, Kondorost s egyéb nagy birtokokat kapcsolta azokhoz. (Összesen 120,000 kat. hold, 15 hártárban). Menye, gr. Waldstein Erzsébet, később gr. Keglevicsné, a főthi, káposztás-megyeri stb. uradalmakat, (összesen 12 hely) s a pesti házakat szerezte meg a családnak. Fia, József, korán elhunyt. A kiskorú árvák felett tehát szintén özvegy anyjuk, majd ennek 2-ik férje, gr. Keglevics Agoston, végre ennek halála után az özvegy öccse, gr. Waldstein Manó vitték a gyámságot. Mikor azonban a legidősb fiu, István 24-ik évét elérte s öccsei, Lajos és György is nagykorúsítottak, a testvérek átvették ura-

dalmaik kormányzását (1821.) s az eddigi vásárhelyi inspektort, Erdélyi Jánost, teljhatalmu jószágkormányzóvá tették, azután (1824—7. 1862.) pedig megosztották az eddig egy kézben volt birtokokon. Már ekkor a helyek száma 400-nál is többre emelkedett, melyeknek időközben csak kis része (a baktai, gelényesi, pozsonyi, sz.-györgyi, modori és senkvici birtokok) ment át leányágon a Haller, Sztárai, Trautmansdorf, Stahrenberg és Kőnigsegg grófok kezére. Az osztozás a 14 uradalom szerint következőleg ütött ki: *a)* István (Pestmegye főispánja, ezredes, kir. kamarás, leginkább a tudományok, egyház és irodalom pártolásával szerzett érdemeket) kapta a főthi, csongrádi, szentesi, radványi, m.-teremi, k.-daróczi, kéczi és poroszlai, továbbá a f.-gyarmati, tunyogi, sz.-becsi, tarpai, salánki és szegvári uradalmakat s Vásárhely és Szentes $\frac{1}{3}$ -át, *b)* Lajosnak (jogtudor, Csongrád, Abauj és Nyitra megyék főispánja, kir. kamarás) jutottak a surány-megyeri erdődi, kenderesi uradalmak, Vásárhely és Szentes $\frac{1}{3}$ -a, utólag a misztótfalusi jószág; *c)* György (Csongrád, Békés, Szatmár megyék főispánja, cs. k. kapitány és honvéd őrnagy, a tudományos és közgazdasági vállalatok fáradhatatlan és bőkezű támogatója, kit forradalmi közreműködéséért 150000 pft. birságra ítéltek) kapta a n.-károlyi, nyirbátori, erdődi, később a salánki és muzsalyi uradalmakat s Vásárhely és Szentes $\frac{1}{3}$ -át. Ezenkívül vette a csurgói (1823-53.), debrei (1840.), sőregi (1859.) és mácsai uradalmakat (összesen 36 jószág.) Mikor (1873-ban) városunk a kir. kisebb haszonvételeket megváltotta, a családtagok négy évig ennek törlesztési részletein is osztoztak; de aztán a még fizetetlen részletekből közösen levéltári és közmivelődési alapítványokat tettek.¹ Nevezetesebb tagjai a még a családnak:

¹ Bővebben I. a gr. Károlyi család birtoklási története 1911., II. (173-193.)

Ede, nemzetőr őrnagy 1848-ban, orsz. gy. képviselő, több országos közgazdasági vállalat elnöke; II. Sándor, honvédhuszár kapitány 1848-ban, orsz. gy. képviselő (1881.), a Tiszaszabályozási társaság elnöke; I. Gyula, képviselő és a főrendiház tagja, a lovaregylet,

180. I. Gróf Károlyi Gyula.

ármentesítő társulat, magy. ált. bizt. társulat stb. elnöke, cs. k. kamarás; Gábor az 1861—6. emigráció igazg. tagja, Garibaldival és Kossuthal a nemzeti fölkelés ügyében közreműködött, atyja kitagadta házasságáért; Tibor, orsz. gy. képviselő, a főrendiház elnöke, a Klapka légiójában harcolt 1866. Több gazdasági, pénzügyi és közlekedési vállalat igazgatója; II. István, a magyar légióban Klapka segédje, 1866., orsz. gy. képviselő; Alajos nagykövet az angol udvarnál; V. Mihály, az orsz. m. gazdas. egyesület

elnöke és orsz. képviselő. A család birtokai (város, falu, puszta, részbirtok, házak,) 23 vármegye határára terjedtek ki. Ezekből a legnagyobb szám, 156, Szatmárra esik, Csongrádra 42, Beregre 36, Hevesre 30, Szabolcsra 26, Nyitrára 19, Abaujra 17, Ugocsára

181. Gróf Károlyi Tibor.

16, Köz.* Szolnokra 13, Pestre 10, Biharra 10, stb. Nemcsak a birtok szerzésben s a szerzettek megtartásában állottak azonban szinte páratlanul a családtagok, hanem a hazafias, közgazdasági, jótékony és közművelődési áldozatok hozásában is,

melyre őket a hagyományosan patriárkális viszonyban tartott gazdatisztek és alkalmazottak hűsége és jó szolgálatai is képesítették.

Kasztellánfi (Castellánfy) Kristóf, a gyulai őrség egyik tisztje, egyéb Csanád és békésmegyei helyek közt bírta Kutinát 1561. A család Ferdinánd híve volt, melynek a XV. és XVI. századból több tagja ismeretes. — **Kátay** család (Csege-Kátai), hihetően Hevesmegyéből ered. Ferenc és Imre Szula Gáspárral együtt kapták Csomorkány, Földvár, Gorzsa, Lele, Monyorósfecskés, Sámson, Szentkirály, Tótkutas és Vásárhely birtokjogát. Egyik valószínűen a gyulai őrség tagja volt.¹ Ferenc később Mágocsival együtt Eger várában szolgált s talán, ez úton lett férje Mágocsi Margitnak. Testvéreivel, Imrével és Jánossal bírták a két Szőreget, Székegyházát, Tompát: 1551—1561.: csongrád-megyei birtokát azonban Ferenc elveszítette 1557-ben. Mágocsi Gáspár végrendeletében őt örökösévé tette.² A család egyik tagja volt Mihály, Bocskay fejedelem titkára, kit mérgezési gyanúból felkoncoltak. Ferenc, János és Filep osztályostársai Móric Mártonnak a Mágocsi-féle felvidéki (Torna, Gömör, Banička, N.-Cigány, Visnyó, Vámos, stb.) nagybirtokokban.³ A család végső sarja Ferenc, ki nagyobb számú birtokait, köztük Szentkirályt, Keglevics Miklósnak zálogosította: el. 1668.:

Keglevics (Keglovith, Buzini gr. f), horvát eredetű, de egyik ágában megmagyarosodott család, melyből többen fő-fő polgári és katonai méltóságokra jutottak. Nevezetesebb tagjai, Péter, a horvát hárságban Zrínyi Miklós közvetlen előde. Unokája Miklós, Torna megye főispánja, korábban Bethlen Gábor alatt szolgált, de mivel ennek özvegyét rosszul tanácsolta, az erdélyi országyűlés maga elé idézte 1630.⁴ Azután Magyarhonba tért vissza s itt az ónodi, majd a diósgyőri kapitányságot nyerte el.⁵ Felesége Móric Márton leánya lévén, ki Péternek és Mágocsi Dorottyának unokája volt, ezen a réven a Mágocsi-féle nagy uradalmakhoz jogot formált s ezek közt Mágocsot, P.-Kutast és Ujvárost a vásárhelyiek tőle bérelték 1640—53. De merőben illetéktelen foglalásokat is tett, mi miatt Pálffy

¹ Lib. reg. III. 384.

² Leleszi konv. Itra, El. 1600—1699. R. 112. Sub. no. II. 1674.)

³ 1612. Leleszi orsz. Itr. Elench. 1600—1700. Prot. 54. 35. 59. M.

⁴ Szilágyi, Erd. orsz. gy. IX. 523.

⁵ Diarium Camerale 1637. Nemz. muz. kvtr.

Tamás püspök ellene is panaszt emelt (1654.) Fia Miklós, Lipót király tántoríthatatlan híve, Cobor Évát bírta nőül, kire ő maga csongrádmegyei birtokait (köztük Apor, Mindszent, Algyő, Dóc stb.) átíratta¹ s kivel pár évvel azelőtt együttesen kapták a Borsod (Szilvás), Csanád (Csókás), Heves és pestmegyei jószágokat.² A család a Semseiekkel rokon lévén, Wesselényi nádor elrendelte a Csongrádmegyei, eddig Semsey Pál kezén levő javak (Algyő, Apor, Mindszent, Serkéd) kétfelé osztását, mi ellen azonban Semsei Pál óvást tett 1666.,³ felsőmagyarországi javait Miklósnak, ki tornai főispán volt, Thököli kurucái, kikhez ő nem csatlakozott, feldúlták, mi ellen a király kegyéhez fordult orvoslásért 1685.⁴ Ugyan ő pár év multán grófi rangot is nyert 1687. Ennek fia volt a hason érzelmű Adám, szintén tornai főispán, kit a királyi tanácsosok közé is felvettek 1696.⁵ s kinek a Thököli és Rákóczi pártján levő Semseiek a magok csongrádmegyei javait (Algyő, Mindszent, Serkéd) átengedték.⁶ Ennek unokája volt József, koronaőr és főlovászmester, a ki 1765-ben itteni egykori javait visszakövetelte, melyek közt Csongrád megyéből Ság, Sz.-Péter, Szer, Körtvélytő, Boldogasszony, Csépa, Pakóháza, Panád, Sz.-András, Szántótelek, Csanádmegyéből pedig Libics, Fecskés, Sz.-Miklós, Felhegyes, Ujváros, Pereskutas, Zaráfalva említetnek.⁷ Adám szépunokája Gábor (1784—1854.) egy időben (1824.) csongrádmegyei h. főispán, később főtárnok mester, kinek testvére Miklós (1784—1847.) a hevesmegyei ellenzék vezére, a szilvási ref. templom nemeslelkű építtetője. A ma is virágzó család korunkban szintén több derék sarjat adott a hazának.

Kende (Kendi, Csulai) család, Szatmármegyéből eredt, mely a hunyadmegyei Csuláról írta magát. Egyik ága a Kölcsey család, mely a honnak a halhatatlan író és politikust, Ferencet, adta. Másik ága, mely szintén Csuláról nevezetett, a Móré-család (l. e.), mely György belgrádi kapitányt 1495. vallotta ősének, kinek egyike fiát Csulai Móré Lászlónak, másikat Csulai Kende Péternek neveztek

¹ Nemz. Muz. kéziratár 2201.

² 1666. Lib. regius XIII. 272.

³ A nádor lev. és a borsod-csongrádmegyei végrehajtás jkv. Borsod m. Itrában. Hiteles másolata a gróf Károlyi nemzetség bp. Itrában.)

⁴ Orsz. Itr. N. R. A. 44. csomó 66. sz.

⁵ Diarium Cancellar. Hung. A M. nemz. muz. Itrában.

⁶ Keglevics Itr. Csongrád 2. 15. Borovszky ur szives közl.

⁷ Jászai konv. Itra. Proth. 10. fol. 192.

el.¹ Mig más értesítések szerint² László Péternek unokatestvére volt. a mi valószínűbb is. Vásárhelyi uradalmukat, melyhez R.-Kopáncs és Kéktóráros is tartozott, még a nevezett György szerezhette, neje, Dóczi Kata, révén, mert a két atyafi, László és Péter, itt sokáig közös birtokos volt. László azonban városunk tulajdonjogát egymagának adományoztatta, mi ellen Péter természetesen óvást tett s ezt érvényesíteni is tudta mert később 1549, László leányával, Katalinnal, együttesen, majd 1553. óta László és leánya kizárásával bírta itteni jószágait s a legnagyobb részt mondhatta magáénak: mert bár mellette Csáky, özv. Losoncziné, Sulyok és Zayék is bírtak, utóbbiak ellen ismételt ízben 1560. 7. óvást emelt, de ugyan ezt szükségesnek látta Losoncziné és Katalin ellen is feljuitani 1567. Péter, mint Báthory István lengyel király harcosa, a muszka háboruban esett el 1580.,³ de itteni tényleges birtoklásának, mivel vetélytársai hatalmasabbak voltak, már előbb teljesen megszűntek nyomai. A család jószágai még Baranya, Békés, Bihar (Debreczen), Krassó megyékben s Tótországban terültek el Rokonságban, illetve sógorságban, állott a Dóczi, Jaksics, Sulyok, Lónyai, Perényi stb. családokkal is. Ugyan e család tagja volt Kend: Gábor, a bujdosó kurucok vezére, ki városunkat és vidékét, mint a munka során (III. 140-1.) láttuk, kegyetlen fenyegetések közt sarcolta 1662. Később szatmári alispán s Tököli alvezére és követe 1687. Kend-Péter családja kihalt már a XVI. század végén.⁴

Kenderesy, hunyadmegyei eredetű család, valószínűen rokon a Kendékkal Balázs, mint a ki Kakas Pál özvegyé, Zsófiát vette feleségül, többet magával bírta Sz.-Királyt, melyet azonban a vásárhelyiek tőle hatalmasul elfoglaltak. Ez ügyben, mint már láttuk (II. 462—4.) Hunyady János kormányzó Kenderesynek adott igazat. Később azonban Kenderesyt ugyancsak Szentkirályért Sáry Péter támadta meg perrel 1469. A családnk ez időben Bereg, Heves, Nógrád, de főleg Pestmegyében is voltak birtokai. — **Kenyeres Márton**, Sz.-Királyi birtokos, egyszersmind Kakas Pál gazdatisztje 1446. 1450. — **Kerekes** (Bihari) család. János I. Rákóczy György fejedelemtől kapta (uj adománykép),

¹ 1549. máj. 22. és 1567. nov. 15. oklevelek. Leleszi orsz. ltr. El. 1550—1550 M. 98. Sub. no. 16. fasc. 6. 1549. és El. 1551—1559. K. 77. Sub no. 19 . . . 1567.

² 1567. jan. 23. Pozs. kápt. ltra. Proth. 15. 21.

³ Buday, Polg. Lex. II. 456. 4.

⁴ Leleszi konv. El. 1500—1660., 28. Pr. 233. pap.

Batidát, Gorzsát és Lelet 1644. Fia lehetett György, a szatmári őrség tisztje, a ki Lele miatt a makaiakon fenyegetődött 1682. s a ki Kerekiben lakott,¹ Nehány év múlva 1686. ez és testvérei I. Lipóttól nemesi levelet is kaptak.² János valószínűen Orosz Anna férje, ugyan az, a kinek nyitramegyei javairól és pereiről szó van,³ kinek ivadéakai 1764. báróságot nyertek⁴ Rokon a Szomor családdal. — **Keray** család Temesből származott át Csanád megyébe, hol Főrís már a XV. század közepe táján a Pécska és Szemlak közli Nagyszöllöst megvette s ezt kastéllyal is ellátta. Ugyan ő azonban később 1478. a Mutnoki Tatár testvérektől Monyorósfecskés, Rárós és Szöllös egy részét is megvásárolta. Legtöbb földet azonban Ferenc szerzett a családnak, ki a század vége felé Tótkomlóson, majd Komlósfecskésen, Kutinán, (most Aradm.), Pitvaroson, Rohoncán és Salánkon vett birtokokat s mint csanádmegyei követ vett részt János király országgyűlésén 1527-ben. Örökös nélkül halt meg 1556-ban. A család tagjai laktak Krassó és Torontál megyékben is a XV. és XVI. században. — **Keserü** (Gibárti) István első neje, Kállay Erzsébet, második nagykállói Lőkös Erzsébet. Utóbbik atyai jogon már 1494-ben jogot formált Kaszapereghez. István alnádor, kire az országgyűlés a Werbőczy törvénykönyve megbírálását bízta, valkómegyei birtokos, megvette Bizerei Jánostól Mágocs, Körtvélyes, Libec, Solt stb. birtokrészeket 1501. Fia lehetett a másik István, János király nádora 1526-ban, ennek pedig szép-unokája Anna, Csáky Pál hitvese. A család még a XVI. században kihalt. — **Kincses**, vásárhelyi gazda család. András, Balassa Bálinttól zálogba vette Rétkopáncsot és Batidát,⁵ nemkülönben Csomorkányt is 1672. Bővebben a lakosság névsorában. — **Kis Antal** batidai nemes 1450. — **Kis** (Keresszegi) család. Márton, a hajduk kapitánya és fiai, György, Péter és András, I. Rákóczi György táborozásain, de főleg a szalontai csatában, szerettek érdemet arra, hogy a fejedelem neki s fiainak Csanádmegyében több pusztá falut adományozzon, melyek közt volt Fecskés, Férged, Orosháza és Palota is.⁶ 1647. E birtokok egy részét III. Ferdinánd király pár hóval később másnak

¹ Borovszky, II. 365.

² Illésy és Petkó, A kir. könyvek 106.

³ Orsz. Itr. N. R. A. fasc. 25. No. 18 és 54.

⁴ Nagy Iván, VI. 211. 5.

⁵ Zsilinszky, Csongrádmegye tört. I., 229.

⁶ Gyulafejevári Lib. Reg. XXII. b.)

ajándékozta.¹ Utóbbi két fiu az előző évben is kapott már e tájon Rákóczytól jószágokat, melyek közt Komlóst és Fecskést is találjuk. Péter és András később Férgedet a városnak elzálogosították 1671. — Kis (Kisujszállási) Balázs, Miksa cseh. (igy) király adományából kapta több társaival együtt Kunszentmárton, Ecser, Istvánháza és Monyorósfecskés egy részét, mely azelőtt Nagyalusi id. Toldy Miklósé volt.² — Kisserjéni (Serjény, Kis-Serényi gróf) család. A serjéni Orros család tagjai már a XV. század elejétől kezdve tekintélyes birtokok urai voltak Csanádmegyében. Demeter és György testvérek, — utóbbik eleintén szegedi kapitány, majd csanádmegyei alispán, birtak nev. Serjénben és Szöllősen 1444—1456. László birta többek közt Mezőszöllőst és a hozzá közel eső Mezőhegyest 1488., kinek fiai osztályos rokonaikkal, a Szuhaiakkal a gömörmegyei Szuha falu tárgyában egyezkedtek 1503.³ Közülök való volt Szegedi Ferenc kir. alkincstárnok is, ki 1518-ban nemességet szerzett, egy év múlva pedig kapta Szentlőrincet s megvette az akkor Csanádmegyébe eső Kisserjént, utóbbi ellátta palotával, letette hivatalát, idejött lakni s ettől fogva magát Kisserjéninek írta. Nemsokára valószínűen Aradmegyében is birtokot is szerzett, mert itt alispánnak választották meg. Ő hordozta meg a véres kardot 1526-ban a délvídeden a király levelével, melyben a nemességnek azt parancsolják, hogy a török ellen sietve a mohácsi táborba seregeljen.⁴ Valószínűen fia volt az a Ferenc, kit a törvénykönyv (1542. decr. VI. art. 18) mint királyi főszámvévőt emlit. Temesvár elbukása s a török előnyomulása következtében a délvíded nemessége siralmas állapotra jutott s a mennyiben el nem futott, a katonasághoz menekült, vagy az országos hivatalokba vonult s itt szerzett érdemeket a királyi adományozásokhoz. Így tettek a Kis-Serjéniek is. Pál, kinek neje Massay Agnes volt, mint a tiszántuli várak királyi biztosa, rajta volt ezek megerősítésén s szolgálataiért 1552-ben Túpereget kapta; 1556-ban s illetve 1558-ban pedig testvéreivel, Mihálllyal, Gáborral és Dorottlyával együtt a magvaszakadt Kereyek csanádmegyei terjedelmes jószág it, t. i. Monyorósfecskést 1564. egészen, Komlóst, Fecskést, Kutinát, Pitvarost, Rohoncát, Kis- és Nagyszöllőst stb. s ezeken kívül különböző időkben még több csanád-

¹ Az adom. levél a leleszi konv. Itrában. Elench. introd. stat. K. 409. 1646.

² Az adománylevél 1557. jan. 7. Lib. reg. II. 246.

³ Borovszky, i. m. II. 5.

⁴ Nagy J. X. 157—8.

megyei helységeket is.¹ Gyula eleste után Pál és rokonsága és Miklós, ki Gyula várát sokáig védte s onnét a feladáskor menekült, a felvidékre huzódtak s alföldi elvesztett javaik helyett ott szereztek másokat, úgyhogy a család idővel Abauj, Bihar, Borsod, Gömör, Maramaros, Szabolcs, Szatmár, sőt Zalamegyékben is nagyszámu uradalmakkal rendelkezhetett. Mihályt, mint felvidéki nagybirtokost, kötelezte a tarcali országgyűlés, hogy a szendrei vár ellátásához 25 köböl liszttel járuljon.² László M.-Szöllőst bírta, a mint fentebb (II. 148.) láttuk s az 1525—1553-iki országos adóösszeírás tanusítja, János pedig, ki az urnépi beigtatáson jelen volt. 1536., Batidának volt földesura 1537. Gábor, kinek neje Brodarics Klára volt, 1572-ben még élt,³ de az 1597. év már a halottak közt találta, midőn t. i. zalamegyei birtokait a Hagymássy, Kürthy és Perneszy sógorok kapták.⁴ Pál öreg korában füleki kapitány és a báróságra emelkedett 1596. Másik Pál volt Biharmegye alispánja és királyi kamarás 1660. Egy másik, t. i. Gábor, grófságra emeltetett 1656. A hódoltság alatt a délvidéki jószágok jobbjára idegen kezekre kerültek, de Miklós Edemfi Joancsevicscel együtt Kisszöllőst még 1737-ben is tartotta. Idővel a család következetesen Serényinek írta magát, mint elvéve már a XV. és XVI. századokban is, a mi nehézségekre és zavarra adott okot, mert e nevet az Ajtony nemzetségből eredt Szuhai és Orros családok is viselték, kiknek tagjai Csanádmegyének szintén sok helyén bírtak s illetve a Serjéniekkal közösséget is tartottak. Ezek már előbb rokonságba léptek a Révay, Bajoni, Balassy s több osztrák főuri családokkal. A család egyik tagja Béla, legujabban 1910. földművelési miniszter s városunk országgyűlési képviselőjelöltje.

Komlóssy (Orosházi) család, különbözik a közönségesen ismerl⁵ felvidéki Komlóssyaktól. Az idevaló Komlóssyak már a XIII. és XVI. századokban Békés és csanádmegyei birtokosok voltak. Övék (Balázs, Mihály, Antal) volt az egész Orosháza s az ennek környékén eső puszták és falvak, u. m. Komlós, Apácateleke, Gellértkuta, Szilasgyháza, Szöllős, Monyorósegyház⁶ 1466. A család legrégeb

¹ Lib. reg. II. 198. Bécsi lib. reg. III. 309.

² Kovacsics, Supplem. III. 308.

³ Orsz. ltr. N. R. A. 24. cs. 48. sz.

⁴ Orsz. ltr. N. R. A. 24. cs. 47. c. s. — Erre nézve l. Borovszkyt, II. 22.

⁵ l. ezekről Nagy Ivánt VI. 325., Wertnert, Magy. nemz. II. 361. és Csánkit, Magy. orsz. tört. földr. I. 424.

⁶ Orsz. ltr. 16208.

tagja, kiról valamit tudunk, Balázs volt, a kuriai jegyző, Oroszáza és Komlós ura 1478 előtt,¹ ki Apácakutáého tartott igényt 1466. Valószínűen testvére volt Ferenc, a kuriai bíró, mindketten orosházi lakosok Unokatestvérük volt Anna Teleki Varjasné, ki Földvárt bírta. Ez özvegyiségre jutván a maga javait, köztük Füldeáket és Somogytelekét, halála esetére Ferencnek hagyta 1523. ő pedig minden jószágát, köztük Fecskést, Földvárt is, leányának 1525., a mivel nagy bonyodalmakra adott okot, mert csakhamar azután fia, Kálmán, született s a lányok pert indítottak örökségük érdekében. A család a XVI. század végén kihalt.² Rokonságot formált hozzá a Torma család, melynek számára Orosbázát a XVI. század végén követelték. — **Konta** (Zákai) Albert Körtvélyeshez tartja jogát 1617.

Korvin János herceg, Mátyás király természetes fia, örökölte nagyanyja, Szilágyi Erzsébet, jószágait, ezenkívül a király neki ajándékozta a nagy terjedelmű gyalai uradalmat, mégpedig a békésvármegyei tisztek összes joghatóságával együtt 1482. Halála után 1504., leánya Erzsébet, majd ennek korai kimultával özvegye, Frangepán Beatrix örökölte a nagy kiterjedésű birtokokat Minthogy pedig ez másodizben Brandenburgi Györgyhöz ment nőül, ez-utóbbik kezére szállottak azok az uradalmak is, melyekhez határunk északi részében Sámson, Szilasegyház is tartoztak. — **Korárdy** Ferenc birtokai Földvár és Kis-Fecskés voltak, melyeket I. Ferdinándtól kapott adományba 1555. Nógrádmegyei kishirtokos is volt.³

Kovács család. E néven többen birtak határunkban — a nélkül, hogy egy családhoz tartoztak volna. Így Gergely, ki többekkel együtt Batida úra volt 1554. Egy évvel rá Jánosék M-Fecskés, Oroszáza, Csomorkány és Tét pusztákra is adományt szereztek s rátették kezeiket, de ez ellen a korábbi törvényes birtokosok óvást emeltek.⁴ Gáspár birtoka Batidán és Gorzsán volt. János, a szendrői őrség tagja, valószínűen borsodmegyei, ki III Ferdinándtól Széll Mihály, Török Bálint és Zólyomi György társaival együtt Csanádmegyében 13 falut és pusztát kapott, köztük M-Fecskést, Csárpát, Tótkutast, Pöröskutast, melyek birtokába az egri káptalan által kellő módon be is igtattatott 1646—7. Mindeniknél nevezetesebb azonban Tépei Kovács Péter, Bethlen

¹ Borovszky, i. m. II. 303.

² Haan L. Békés vm. hajd. I. 256. — Borovszky, i. m. II. 197. 303-6.

³ Acsády, A Magy. nemesség, 34. l.

⁴ L. e. a gr. Károlyi nemzetség bpesti levéltrban 35. fiók, 92. sz.

Gábor nyakas természetű vezére, a ki később Bethlen István kormányzónak nyíltan ellenszegült s hadaival a Tiszántultra jött ki 1630. II. Rákóczy György fejedelem alatt már mint helyettes fővezér Brandenburgi Katalin érdekében működött s Felsőmagyarországot zsarolta és rabolta 1531., mely időben a hajduk vezére is volt.¹ Később Bethlen Gábor özvegye ellen pártot ütött, miért is a székelyek a Szilágyságban megverték. Már előbb Báthori Gábor irányában teljesített hű szolgálataiért maga és 4 hajdu vitéze, ezek közt Kovács Ambrus is, Szeged mellett négy csanád-megyei egész pusztát kapott, köztük Férgedet,² melyeket 1646-ban bekövetkezett haláláig birt is. — **Krecsics György**, I. Tenturich alatt. — **Kromperger** (Varjuhegyi Némét) Lőrinc és társai V. László királytól Szentkirályt és még néhány falut kapnak 1451. s azokba magukat a budai káptalan utján be is iglattatják, melyeket azonban tőlök Sárly Péter elporólt 1458. — **Kutasy** család, valószínűen Pereskutásról nevezte magát, bár nincs tudomásunk itteni birtokairól, melyek megyénk déli részein terültek el, t. i. N.-Besenyő, Perjemes, K.-Teremia stb. határain. Lukács, mint itteni bírökös, követe volt a vármegyének az 1505-iki rákosi országgyűlésen. — **Lábatlani** család, melyet a komárom-megyei Lábatlan faluról neveztek, Birtokai Baranya, Pest, Csongrád és Nógrád vármegyékben feküdtek. Története a XIV. századig megy vissza, a mint arra e munka során fentebb (II. 400–3.) röviden utaltunk. Csongrádmegyei birtokaik után Mihály és fia János már a XVI. század elején e vármegye főispánságába jutottak.³ Utóbbik temesi gróf és székelyek ispánja is volt 1459.⁴ Nemsokára 1424. ennek testvérét, Gergelyt Pereskutás, majd 1460-ban Mágocs birtokabai találjuk. Várna alatt esett el 1444. Unokaöccse Gergely, a világosi kapitány, szintén birt Mágocson 1460.; reá-bizta Szeri Pósa István is a maga itteni birtokának kezelését, Mátyás király pedig Szilágyi Mihálynak, a kormányzónak őrzésére rendelte ki, mikor ezt elzáratta. Elest Posasinán 1460. Egyidőben János és testvérei birták Kecskeméti is. Ugyan ez a János Hángácsi püspökkel szövetkezve Szilágyi Erzsébettől el akarta venni Vásárhelyt és Fecskest is, de e szándék Erzsébet közbejött 1463. óvására nem sikerült, a mint erről fentebb ismételtén emlékeztünk (II.

¹ Szilágyi, Erd. orsz. gyűl. IX. 48. 71. 127. 130. 169. 194.

² Erd. lib. reg. IV. 409. és VI. 137.

³ Századok, 1891. 651. 656.

⁴ Szilágyi S. i. m. I. 219. Teleky, Hunyadyak kora VI. I. 225.